

Smernice Evropske komisije za sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi v EU

V času predsedovanja Slovenije Svetu EU v drugi polovici leta 2021 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Direktorat za gozdarstvo in lovstvo, organiziralo neformalni sestanek generalnih direktorjev za gozdarstvo EU. Na sestanku sta bila poleg generalnih direktorjev iz držav članic EU in nekaterih nevladnih organizacij na ravni EU tudi g. Pierre Bascou, direktor v Generalnem direktoratu za kmetijstvo in razvoj podeželja Evropske komisije, in g. Humberto Delgado Rosa, direktor v Generalnem direktoratu za okolje Evropske komisije. V okviru terenskega dela sestanka generalnih direktorjev za gozdarstvo EU je bila na primeru Pahernikovih gozdov v Občini Radlje ob Dravi organizirana praktična predstavitev trajnostnega, večnamenskega in sonaravnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji.

Že takrat je bil direktor Humberto Delgado Rosa zelo navdušen nad sistemom sonaravnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji in izrekel priznanje slovenskim gozdarjem ter gozdarski stroki za vzpostavitev takega sistema gospodarjenja z vsemi gozdovi v državi ne glede na lastništvo. Izpostavil, da je Slovenija primer dobre prakse na področju sonaravnega gospodarjenja z gozdovi.

Ker je Evropska komisija (Generalni direktorat za okolje) pripravljala prostovoljne smernice za sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi v EU, sem na sestanku generalnih direktorjev za gozdarstvo EU, ki je potekal 17. in 18. maja lani v Strasbourgu v Franciji, predlagal, da Evropska komisija opravi prvo predstavitev teh smernic in razpravo o njih v Sloveniji. Predlog je bil sprejet, zato so se v nadaljevanju začeli postopki priprave za organizacijo navedene delavnice med Direktoratom za gozdarstvo in lovstvo ter med Evropsko komisijo, Generalnim direktoratom za okolje. Tako je od 19. do 20. aprila 2023 v Mariboru potekala delavnica EU na temo prostovoljnih smernic za sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi v EU.

Delavnice so se udeležili številni delegati iz držav članic EU in Švice, predstavniki raziskovalnih institucij in univerz, predstavniki lastnikov

gozdov in nekaterih nevladnih organizacij.

V uvodu se je Evropska komisija (Ion Codescu, Stefanie Schmidt) zahvalila Sloveniji za organizacijo delavnice in možnost za predstavitev smernic ter razpravo z deležniki.

V uvodnem nagovoru je bilo izpostavljeno, da je v okviru Evropskega zelenega dogovora v Strategiji EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 treba povečevati površino gozdov EU, izboljševati zdravstveno stanje gozdov in krepiti njihovo odpornost glede na podnebne spremembe ter razvijati biotski raznovrstnosti prijazne gozdarske prakse, kot je sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi (angleško: Closer to nature Forestry ali s kratico CNF). Tudi Gozdarska strategija EU do leta 2030 vsebuje zavezo Evropske komisije, da pripravi definicijo in sprejme smernice za sonaravnejša gospodarjenje z gozdovi v EU.

Zato je cilj smernic spodbujati gospodarjenje z gozdovi, ki upošteva oziroma krepi biotsko raznovrstnost in je bližje naravnim procesom. Takšno prilagodljivo gospodarjenje predstavljajo ustrezne prakse, ki zagotavljajo večnamenskost gozdov, odpornost na podnebne spremembe, ob tem pa ne zanemarjati socialno-ekonomske koristi.

Predstavljene smernice za članice EU niso zavezujoče (njihova uporaba je prostovoljna) in so namenjene kot pomoč pristojnim organom, lastnikom gozdov, upravljavcem gozdov in drugim zainteresiranim pri razvoju in spodbujanju biotski raznovrstnosti prijaznih in prilagodljivih praks pri gospodarjenju z gozdovi ter krepitvi naravi prijaznejšega gospodarjenja z gozdovi.

Smernice so bile pripravljene participativno. V procesu nastajanja smernic je Evropska komisija organizirala številna posvetovanja z institucijami in izvedenci, hkrati pa so bile pri pripravi upoštevane tudi relevantne znanstvene študije, članki in poročila. Najintenzivnejše delo je potekalo v delovni skupini Forest and Nature. Področje sonaravnejšega gospodarjenja so skupaj z Evropsko komisijo koordinirale Slovenija, Poljska in Finska. Osnutek smernic, ki ga je pripravila delovna skupina, je poslala Evropskemu

gozdarskemu inštitutu, Evropskemu parlamentu, nevladnim organizacijam in mreži Integrate.

V postopku priprave in usklajevanja smernic med državami članicami in Evropsko komisijo lahko strnemo naslednja izhodišča:

- v EU obstaja velika podpora celostnemu pristopu k trajnostnemu gospodarjenju z gozdovi;
- prednostni cilji se razlikujejo glede na lastništvo. Javni gozdovi: biotska raznovrstnost in druge netržne dobrine, kot so rekreacija, kulturna dediščina ipd.; zasebni gozdovi: proizvodnja lesa kot primarni cilj v večini zasebnih gozdov, predvsem zaradi pomanjkanja trgov za druge ekosistemske storitve;
- obstaja splošni interes za uporabo sonaravnejšega načina pri gospodarjenju z gozdovi;
- v nekaterih državah članicah se že uporablja sonaravnejši način gospodarjenja z gozdovi.
- koncepti sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi se razlikujejo glede na državo in regijo. Severna Evropa: koncept posnemanja naravnih motenj, vključno z ohranjanjem naravnih struktur (ključnih habitatov, odmrlega lesa). Srednja in vzhodna Evropa: sonaravno gospodarjenje z gozdovi (Pro Silva in drugi). Zahodna Evropa: trajni gozd (continuous cover forestry);
- izzivi, ki se pojavljajo pri tovrstnem gospodarjenju z gozdovi, so strah pred ekonomsko izgubo, pomanjkanje znanja, izkušenj ter pomanjkanje usposobljenosti.

Smernice Evropske komisije za sonaravnejše gospodarjenje vsebujejo osnovne premisleke sonaravnejšega gospodarjenja, glavne cilje, splošna načela in ključna orodja za implementacijo sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi.

Osnovni premisleki in cilji pri sonaravnejšem gospodarjenju z gozdovi so:

- temelji na dinamiki ekosistema,
- osredotoča se na varovanje delovanja in odpornosti ekosistema,
- vključuje tehnične, ekonomske in socialne vidike,
- gozd obravnava kot ekosistem, sestavljen iz rastlin, živali, gliv in enoceličnih organizmov nad zemljo in pod njo, ki vsi skupaj delujejo pri sestavljanju in ohranjanju večfunkcionalnosti gozda,

- spodbuja naravno in kompleksno dinamiko gozdnih ekosistemov ter upošteva naravno dinamiko in interakcije okoljskih dejavnikov.

Splošna načela sonaravnejšega gospodarjenja so:

- učenje iz naravnih procesov in omogočanje njihovega razvoja,
- ohranjanje heterogenosti in kompleksnosti gozdnih struktur in vzorcev,
- vključevanje funkcij gozda na različnih prostorskih ravneh,
- uporaba različnih gozdnogojitvenih sistemov, ki temeljijo na naravnih vzorcih motenj v regiji,
- sečnja lesa z majhnim vplivom, pri čemer je enaka pozornost namenjena, kaj v gozdu obdržati in kaj odstraniti, s čimer se ohranijo habitati, gozdna tla in mikroklima.

Sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi služi kot pospeševalnik obnove in ohranjanja biotske raznovrstnosti ter odpornosti gozdov na podnebne spremembe.

Za uvedbo sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi smernice izpostavljajo nasledne tehnike in orodja:

- spodbujanje naravne obnove gozda (prevladujoč prestop pri obnovi gozda);
- zagotavljanje spoštovanja pogojev za sečnjo in spravilo (pri načrtovanju sečnje in spravila je treba upoštevati vse funkcije in elemente gozda kot ekosistema, zlasti tla, vodotoke ter tudi posamična drevesa);
- zmanjšanje drugih posegov pri gospodarjenju z gozdovi (omejiti organsko gnojenje, apnenje tal, pesticidi ipd.);
- ohranjanje in obnavljanje gozdnih tal ter vodnih ekosistemov (zdravje tal je ključno za zdravje gozda in tudi vodnih ekosistemov, upoštevati je treba vpliv težke mehanizacije na gozdna tla);
- povečanje uravnotežene strukture in količin odmrlega drevja (naravni habitat, skladišče hranil in vode, povečuje kakovost gozdnih tal);
- vzpostavitev območij brez ukrepanja (izločanje površin iz gospodarjenja);
- lokalna zaščita določenih rastlinskih in živalskih vrst;
- upravljanje s parkljesto divjadjo pri naravnih

nosilni zmogljivosti okolja (zmanjšati vpliv objedanja, da ni ovirano naravno pomlajevanje);

- uporaba pristopa, specifičnega za posamezno prostorsko raven (tri stopnje: raven posameznih dreves in skupin dreves, raven sestoja, raven pokrajine).

Na delavnici je bil izpostavljen tudi pomen omogočanja postopnega prehoda od dosedanjih praks gospodarjenja z gozdovi proti sonaravnejšemu gospodarjenju. Za uspešen prehod k sonaravnejšemu gospodarjenju z gozdovi bo treba zagotoviti usposabljanja in izobraževanja, pomemben dejavnik za spodbujanje sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi pa je ekonomska upravičenost takšnega gospodarjenja z gozdovi. Evropska komisija je kot mogoč finančni vir za podporo usposabljanja in izobraževanja navedla European Social Fund Plus in European pact for skills. Omenjena sklada sta tudi morebitna vira za podporo Centru sonaravnega in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Radljah ob Dravi. Evropska komisija se zaveda, da morajo biti ukrepi finančno smiselni in da je sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi dolgoročno varnejše

z manj tveganji in ni velikih stroškov vlaganj v gozdove. Evropska komisija pričakuje, da bo tudi cena gozdnih lesnih sortimentov, pridobljenih na sonaravnejši načini gospodarjenja, višja, še posebno v povezavi z ukrepi EU, kot so t.i. Carbon farming, in ekosistemskimi storitvami. Pomemben element sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi so tudi gozdnii rezervati, in sicer kot učilnica, iz katere lahko naravne procese in njihovo dinamiko proučujemo ter izsledke prenašamo v gospodarske gozdove.

Glede na trende v zdravstvenem stanju gozdov v EU v obdobju 1990–2020, ki se kažejo predvsem v izboljšavi v količini in strukturi odmrlega drevja, površini gozdov, obsegu biomase in produktivnosti (42 % gozdov), zmerni do srednji stopnji osutosti, ki se še veča (vsako četrto drevo), stopnji odmrlosti drevesnih krošenj, ki se je od konca 20. stoletja podvojila, rahlem zmanjšanju biotske raznovrstnosti, je pri sonaravnejšem gospodarjenju treba upoštevati tudi naravne motnje, ki so del naravne dinamike v gozdnih ekosistemih, zlasti požare, saj se zaradi podnebnih sprememb povečujeta njihova pogostost in tudi obseg.

Predstavitve:

Dr. Aleš Poljanec, Zavod za gozdove Slovenije	Sonaravno gospodarjenje z gozdovi v Sloveniji
Marko Radošević, Hrvaške šume, d. o. o., in prof. dr. Danko Diminić, Univerza v Zagrebu, Fakulteta za gozdarstvo in lesarstvo, Inštitut za zaščito gozdov in gospodarjenje z divjadjo	Sonaravno gospodarjenje z gozdovi na Hrvaškem
Prof. dr. Renzo Motta: Univerza v Torinu, Oddelek za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano:	Italijanski gozdovi in sonaravno gospodarjenje z gozdovi
Jaroslav Kubišta, Direktor Češkega inštituta za gospodarjenje z gozdovi	Kartiranje gozdnih območij kot osnova az sonaravno gospodarjenje z gozdovi – primer Češke
Dr. Péter Csépanyi, podpredsednik Pro Silva Madžarska in predsednik skupine CCF Madžarskega gozdarskega združenja	Izzivi pri gospodarjenju s trajnim gozdom na Madžarskem (continious cover forestry);
Prof. dr. Jurij Diaci Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire	Ekonomski vidik sonaravnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji

Gozdarstvo v času in prostoru

Gerfried Gruber, direktor odelka gozdarske politike, gozdno gospodarstvo in informacije o gozdovih, Zvezno ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo, regije in vodno gospodarstvo	Ekologija in gospodarstvo: ukrepi za biotsko raznovrstnost in podnebju primerne gozdove s primeri avstrijskih zveznih gozdov in projekti z različnimi deležniki
Dr. Nike Krajnc, direktorica Gozdarskega inštituta Slovenije	Proizvodnja lesa v primeru sonaravnega gospodarjenja z gozdovi
Dr. Anna Żornaczuk-Łuba, Poljski državni gozdovi	Preprečevanje odmiranja gozdov in ukrepi za ublažitev podnebnih sprememb pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi
Katja Matveinen, Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo Finske	Borealne perspektive sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, uporaba ognja in gospodarjenje s trajnim gozdom na šotiščih
Robert Jenni, Zvezni urad za okolje, Švica	Sonaravno gospodarjenje z gozdovi na švicarski način: zasidrano v zakonodaji, a nestandardizirano
Dr. Eckart Senitz, predsednik Pro Silve	Izkušnje in izzivi pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi na Avstrijskem
Steven Doerr, Nemško zvezno ministrstvo za prehrano in kmetijstvo	Predstavitev Integrate Network
Dr. Georg Frank: Zvezni raziskovalni center za gozdove	Naravni gozdni rezervati, Dunaj
Miha Koprivnikar, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije	Pogledi lastnikov gozdov o izvajanju sonaravnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji
Marjan Hren, Zveza lastnikov gozdov Slovenije	Pomen lastnikov gozdov za izvajanje sonaravnega gospodarjenja z gozdovi

Zaradi velikih razlik v stanju gozdov in pristopov pri gospodarjenju z gozdovi Evropska komisija pripravlja smernice za sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi po regijah (Alpska, Mediteranska, Borealna, Celinska, Atlantska).

Moderatorja delavnice, ki sta dodala tudi svoj pomeben prispevek, sta bila mag. Andrej Breznikar, vodja Službe za gojenje gozdov na Zavodu za gozdove Slovenije, in Marija Jakopin, direktorica Gozdnega gospodarstva les.

V okviru delavnice je potekal tudi terenski ogled sonaravnega gospodarjenja na primeru Pahernikovih gozdov, najvišje navadne smreke v Evropi (Sgermova smreka) ter sonaravnega gospodarjenja na primeru gozdov v lasti kmetije Kajžer. Na številna vprašanja, povezana s sistemom spremljanja stanja gozdov, načrtovanja ter izvajanja ukrepov sonaravnega gospodarjenja z gozdovi so odgovarjali predstavniki Zavoda za gozdove Slovenije, Območne enote Slovenj Gradec (Ljudmila Medved) in Krajevne enote Radlje ob Dravi (Jerneja Čoderl, Miha Mrakič, Andrej Ribič).

Zaključki

Smernice za sonaravnejše gospodarjenje z gozdovi pomenijo nov mejnik v smeri razvoja biotski raznovrstnosti prijaznih gozdarskih praks, praks, ki so bližje naravnim procesom. S sonaravnejšim načinom gospodarjenja z gozdovi se krepi odpornost gozdov na podnebne spremembe, ob tem pa je treba upoštevati tudi socialno-ekonomske koristi. Izzivi, ki se kažejo pri uveljavljanju navedenih smernic v praksi, so različne okoljske in podnebne razmere v posameznih članicah EU. Zagotoviti bo treba večjo prepoznavnost lesa (višjo ceno gozdnih lesnih sortimentov) iz sonaravneje gospodarjenih gozdov. Javne gozdarske službe pa morajo motivirati lastnike gozdov za sonaravnejši način gospodarjenja. Zato bo treba zagotoviti ozaveščanje, izobraževanja, usposabljanja in delavnice (prenos znanja in promocijo v okviru mreže Integrate in Pro Silva).

Zato Evropska komisija v prihodnjem letu načrtuje delavnice za promocijo navedenih smernic, glede podpore višji ceni lesa pa bodo skupaj z deležniki potrebni razmisleki o mogočih podporah za lastnike gozdov, ki bodo v praksi sledili smernicam sonaravnejšega gospodarjenja z gozdovi, tudi v smeri morebitne vzpostavitve nove sheme certificiranja za sonaravno gospodarjene gozdove.

Mag. Robert REŽONJA